

СМЕТЕН ОН ЈЕ ГОВОРИО

(Алберто Мангел: *Сви су људи лажљивци*, превела са шпанског Биљана Исаиловић, Геопоетика, Београд, 2013)

Алберто Мангел, доброћудни и тихи апостол читања и књиге, српској читалачкој јавности може бити познат превасходно по индигеничним монографијама посвећеним уживањима у читању. Мангел је био гост другог по реду књижевног фестивала *Просефес* 2008. године који се организује у Новом Саду и тада је добио Награду „Милован Видаковић“. Ову награду је, по свему судећи, за разлику од каснијих лауреата, заслужио за мајсторске бравуре кроз нефикцијски материјал о историји читања или материјалности књиге, заслужио ју је као приповедач не могућих истина, већ оних истина које су се заиста десиле. Стога његов роман, који је пред нама, латиноамериканизована повест о измишљеном писцу урађена према историјском моделу, која кокетира са појединим жанровским конвенцијама, доводи Мангела на праг тешке истине: да ствари не функционишу исто у спретно исприповеданим монографијама и у романима који се воде законима фикционализоване наративе. Шарм романа могу бити убедљивост приче, доследна приповедна мотивација, моћ монтаже и колажа историје, мита и поетике, снажни лирски подстицаји, иронијска перспектива преломљена кроз доживљено колективно или лично искуство, а поврх свега, доследност у повезивању текстуалних чињеница унутар саме приче. У свему овоме, Алберто Мангел оскудева, а што највише зачуђује, и у овом последњем, с обзиром на то да није јасно да ли је његов јунак боравио у политичком заточеништву у Аргентини или Швајцарској, како то описује један од понуђених приповедача у роману. На крају крајева, можда је то намерни допринос свеукупној лажи.

Сви су људи лажљивци је звучан наслов последњег романа Алберта Мангела, али је и последица наслађивања текстуалношћу, себичном, интерном стварношћу књижевности у којој је све могуће. Покушај Алберта Мангела да буде романописац је покушај елегантног атлетичара да буде фудбалер – он поседује апсолутну спремност за изазов издржљивости; међутим, када изађе на терен, све што зна о трчању постаје неважно када се делови тактике морају повезати у смислену игру која ће бити довољно убедљива да савлада захтеве успеха и, на концу, постизања гола. Све што Алберто Мангел зна о читању постаје неважно када он сам мора да убеди своје читаоце да уживају у игри повезивања, техникама приповедања, убедљивости списатељске мотивације.

Наслов романа је проистекао из Псалма 116: 2 који у целости гласи: *Смеђен ја ѿговорих: сви су људи лажљивци*. Оно на шта наслов романа алудира нема толико везе са нашим свакодневним тежњама да понегде, из нужде или похлепе, неспремности или лукавости, слажемо. Наслов романа, урођен у контекст религиозног (пре)текста, заправо

говори о верности дискурсу истине приповедања. Кроз садржај романа, испоставиће се, о покушајима да истинитост једног догађаја буде окупљена око чврстих доказа. Догађај који је у питању смештен је у седамдесете године двадесетог века у Мадриду, главном граду државе који се суочавала са диктаторским режимом и у којој је, по свој прилици, фамозни идеал истинитости и верности чињеницама био подложен монтажи. Наратор догађаја, који нам се сопственим гласом открива тек у последњој глави романа, именован је као Жан Лик Терадиљос, „онај који нестаје“. Овај француски новинар, шпанског порекла, лично суочен са многим прећутаним истинама унутар своје породичне приче, самом себи намеће задатак да, из разговора са различитим познаницима Алехандра Бевилакве, открије истину о животу и смрти овог младића, са јужноамеричког тла, који може бити и писац и побуњеник и лажов и затвореник и члан луткарске позоришне трупе и геније и сасвим обичан човек, *everyman*, просечан тип, висок и маркантан мушкарац, мршав и вижљаст, „сметен“ и неспретан, поета и прозаиста, тихи мудрац са дебелим животним искуством и бледа карикатура. Све ово може бити лик око ког се врти радња романа, али и не мора, јер доносилац истине, поменути новинар Терадиљос и сам на крају признаје да је Бевилаквa суштински „неуспешна комбинација“.

Овај новинар преноси четири приче, четири различита тумачења Бевилакве и његовог живота, четири различита приповедна гласа чији материјали нису конгруентни. Прво са чим се читалац сусреће у роману јесте питање који су мотиви Терадиљосове потраге за истином о Бевилаквином животу, за коментарима о судбини чија је релевантност, изгледа, доведена у озбиљну сумњу. Може бити да је то лична глад за истинитом причом, неутољиви новинарски апетит за сензацијом истине у књижевном свету. Проблем је у томе што нигде нема лика Уредника који би класичним терором цинизма над страственим новинаром контролисао крајњи исход приче.

Кичма приче, која је понуђена из четири кадра, као у многим коректним филмским нарацијама, може се извући на површину муља усмених сведочења: Алехандро Бевилаква, дечак из релативно угледне аргентинске породице смештене у митски Буенос Ајрес, одраста уз ишчашену и веома грубу баку (сазнајемо из прве приче коју приповеда нико други до сам Алберто Мангел, наратор под наводницима), води прилично запуштено детињство, чији се поједини елементи неће много разликовати од затвора у који је касније бачен као политички затвореник. У Шпанију, где се тобоже зближава са троје Тердаиљосових саговорника, долази пошто је пуштен из ужаса јужноамеричке политичке тамнице. Кућа Мартин Фијеро, измишљено уточиште свих божјих песника и писаца са тла магичне Америке, постаје његов шпански дом. Ту кућу, као књижевни бордел, води извесна Бланкита Гренфелд, звана Кита, Велика јужноамеричка Мајка, латинска Гертруда Стајн. Она окупља све литерарне отпатке које је Атлантски океан избацио. У ту кућу је смештен и Алехандро Бевилаква. Приповедни угао Алберта Мангела нам открива само парче овог профила, јер наредни приповедач даје потпуно другачији психолошки портфолио. Андреа, секретарица ове књижевне куће, десна Китина рука, као Бевилакина љубавница порећи ће многе детаље које је Алберто Мангел, наводно измислио и открити наводну генијалност романа који је Бевилаква годинама крио у рукопису *Похвала лажи*. Трећи угао је писмо које новинар добија од човека по имену Свиња, затворског друга Бевилакве. Његова прича открива неке запрепашћујуће новости које полако склапају причу да би последње парче заправо

било нека врста ониричког, лирског интермеца унутар натуралистичке повести. Нејасни угао Горостисе, још једног од јужноамеричких бегунаца у Кућу Мартин Фијеро, склопиће причу о Бевилакви, али не и истину о његовој трагичној судбини. Сви су на крају лажљивци, јер сваком од ових приповедача на крају недостаје перспектива оног другог. Приповедање је изломљено, решење је одложено до краја, лик Алехандра Бевилакве се непрестано мења у току читања. То је својеврстан Мангелов омаж читању, као радњи која отвара разноврсне димензије разумевања стварности, и читаоцу као жртви приповедача-лажљивца. У есеју „Употребе читања“ Мангел наводи неколико различитих временских и географских контекста сопственог читања *Дон Кихота*. *Дон Кихот* у вртлогу шездесетосмашких гигања, *Дон Кихот* у Полинезији, где се читалац осећа као сам јунак окружен немерљивим силама странствовања које вребају имажинацију, *Дон Кихот* у Канади, где опет на мултикултурализам постаје донкихотовски у „интонацији и стилу“. Где год да се нашао, *Дон Кихот* је за Мангела добијао другачију употребну вредност, а све под велом ужитка читања. Саговорници Жан Лика Терадиљоса, такође у неком смислу, ради ужитка приповедања (читај: лагања) откривају доступне биографске катализаторе повести о Алехандру Бевилакви, оне који и сами имају користи за њихову причу. Сваки од њих жели да се, попут савремених корисника друштвених мрежа, отараси баласта истине о Бевилакви примењујући субјективне погледе. Субјективни погледи су увек фиктивни, то јест лажни. Тако да литерарна стварност Бевилаквиног живота постаје недодирљива, јер када се дође до последње приче која заокружује све изложене податке о датој личности, читалац, било субјективни или објективни, одавно већ престаје да верује у могућност извесне коначне приповедачке истине о Бевилакви. Ако је у првој причи Алберта Мангела он био меланхолични и замишљени стрип јунак, отуђен од љубави и топлине, готово већ предат мрачном преживљавању у свету странаца, у приповедном одломку који одвија Андреа, из перспективе љубавнице, он се трансформише у одважног, мистериозног, самозадовољног појединца, мушкарца са израженим сексуалним инстинктом (истог оног који у Мангеловој верзији више личи на Гимпела луду, који би поверовао да је превара којој присуствује само фатаморгана), потцењеног књижевног талента, коме не треба потврда јавности да би био уверен у свој дивински таленат. До краја приче, ипак, постоје још два обрта. Нико од ових приповедача није веран некој централизованог истини јер је она распршена. Лик Бевилакве, на крају можемо установити, заправо је књижевни изговор за пласирање многих Мангелових концепата читања, с обзиром на то да је овај лик посредован кроз наратије других. То је лик од папира. Мангел је дирљиви посредник између искуства читања и уживалаца опијума читања. Његова романескна репутација, којој се мора додати и ова (не)узбудљива драма са елементима политичког трилера, остаће равна линија неприметна међу ремек-делима каква су *Исјорија чииања* и *Библиотека ноћу*.

Мотиви откривеног рукописа, различите перспективе једног догађаја, мотив читања истине као текста, дешифровања лавиринта света као књиге, можда су суптилан омаж Мангеловом књижевном оцу Борхесу. Но, права истина је да је Мангел „сметен“ и збуњен на романескном терену наративног знања и динамике заплета, одиграо један бледи реми и то захваљујући физичкој спреми, односно мишићавајој употреби читалачких стероида.